

## MUSIQA DARSLARIDA XALQ QO‘SHIQLARI ORQALI MA’NAVIY TARBIYANI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLAR

**Rajabova Marjona Ravshanjon qizi**

*Nizomiy nomidagi O‘zbekiston milliy pedagogika universiteti*

**Annotatsiya:** *Ushbu maqolada xalq og‘zaki ijodi namunalarining, xususan, xalq qo‘shiqlarining musiqa darslaridagi tarbiyaviy imkoniyatlari tahlil qilinadi. Xalq qo‘shiqlari orqali o‘quvchilarda milliy qadriyatlar, ma’naviy dunyoqarash va estetik didni shakllantirish yo‘llari ochib beriladi. Shu bilan birga, musiqa pedagogikasida milliy tarbiyaviy materiallardan samarali foydalanish metodlari ko‘rib chiqiladi.*

**Kalit so‘zlar:** *xalq qo‘shiqlari, musiqa ta’limi, milliy tarbiya, estetik did, ma’naviy qadriyatlar, pedagogik metodika.*

Milliy qadriyatlar va an‘analarni yosh avlod qalbiga singdirishda san’atning, ayniqsa, musiqaning tarbiyaviy roli beqiyosdir. Xalq qo‘shiqlari esa bu jarayonning eng nafis, eng chuqur ta’sir ko‘rsatuvchi vositalaridan biridir. Ular xalqning hayot tajribasi, dardu hasrati, orzu-umidlari, axloqiy va estetik qarashlarining ifodasidir.

Musiqa ta’limi jarayonida xalq qo‘shiqlaridan foydalanish nafaqat bolalarning musiqiy bilimlarini boyitadi, balki ularda milliy g‘urur, ma’naviy tozalik, vatanparvarlik tuyg‘ularini shakllantiradi. Shu bois, pedagog oldida turgan muhim vazifa – musiqiy mashg‘ulotlarni ma’naviy-tarbiyaviy yo‘nalishda olib borish, bu jarayonda milliy musiqiy merosdan keng foydalanishdan iboratdir.

Musiqa inson qalbining eng nozik torlarini chertuvchi, ruhiy olamiga bevosita ta’sir etuvchi kuchli estetik vosita hisoblanadi. Xususan, xalq og‘zaki ijodi – xalq qo‘shiqlari orqali avlodlar o‘rtasida madaniy va axloqiy meros uzviylikda davom etib kelmoqda. Ular o‘zbek xalqining tarixiy xotirasi, mentaliteti va hayot falsafasini mujassam etgan bo‘lib, yosh avlodni ma’naviy tarbiyalashda bebaho manba hisoblanadi.

Xalq qo‘shiqlari – bu nafaqat kuy va matndan iborat badiiy ifoda, balki milliy qadriyatlarning, axloqiy-ruhiy fazilatlarning badiiy timsolidir. Har bir qo‘shiqda hayotiy tajriba, mehr-oqibat, mehnat, sadoqat, halollik va insonparvarlik kabi tushunchalar talqin etiladi. Shu bois, maktabgacha va maktab ta’limi tizimida bu kabi musiqiy asarlardan tarbiyaviy maqsadlarda foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda ta’lim mazmunining boyitilishi, o‘quvchilarni milliy g‘oyalar asosida tarbiyalash dolzarb vazifa sifatida e’tirof etilmoqda. Bu esa musiqiy ta’limda xalq og‘zaki ijodidan keng foydalanishni talab qiladi. Ayniqsa, xalq qo‘shiqlari orqali bolalarda

ma'naviy-estetik qarashlarni shakllantirish, ularni milliy madaniyat va san'atga hurmat ruhida tarbiyalash pedagogik jarayonning asosiy yo'nalishlaridan biridir.

Ushbu maqolada aynan xalq qo'shiqlari orqali musiqa darslarining tarbiyaviy imkoniyatlari, ularning o'quvchi shaxsini shakllantirishdagi roli va pedagogik jihatdan samarali foydalanish usullari yoritiladi.

### **1. Xalq qo'shiqlarining ma'naviy-tarbiyaviy xususiyatlari**

Xalq qo'shiqlari bolalarda insoniylik, mehr-oqibat, sabr-toqat, mehnatsevarlik, vatanparvarlik kabi ijobiy fazilatlarini uyg'otadi. Ayniqsa, "Alla", "Lapar", "Yalla", "Do'ppi tikdim" kabi qo'shiqlar orqali bolalar ona mehrini, oila qadriyatlarini, el-yurtga bo'lgan muhabbatni his etadi.

### **2. Musiqa darslarida xalq qo'shiqlaridan foydalanish metodikasi**

Musiqa darslarida xalq qo'shiqlaridan foydalanishda quyidagi metodik yondashuvlar samara beradi:

- **Tinglatish va tahlil qilish:** qo'shiq mazmunini tushuntirish, tarixiy-madaniy kontekstda sharhlash.
- **Ijro etish:** o'quvchilar tomonidan qo'shiqni kuylash orqali musiqiy ifodaning boyishi.
- **Rolli o'yinlar:** qo'shiqlar asosida sahnalashtirish orqali emotsional ta'sir kuchayadi.
- **Ritmik harakatlar:** qo'shiqlarga mos raqs yoki jismoniy harakatlar orqali estetik zavq uyg'otish.

### **3. Ma'naviy tarbiya va musiqa sinergiyasi**

Xalq qo'shiqlari bilan ishlash o'quvchilarning nafaqat musiqiy dunyoqarashini, balki ma'naviy ongini, milliy o'zligini shakllantiradi. Pedagog o'z faoliyatida xalq og'zaki ijodini chuqur o'rganishi va uni didaktik jihatdan to'g'ri tatbiq etishi zarur.

Xalq qo'shiqlari — bu faqatgina musiqiy asar emas, balki xalqning ko'p asrlik tajribasini, orzu-umidini, axloqiy qarashlarini mujassam etgan madaniy merosdir. Shuning uchun ham ular orqali o'quvchilarda ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni shakllantirish samarali natija beradi. Ammo bugungi ta'lim tizimida bu imkoniyatlar yetarli darajada to'liq amalga oshmayapti.

Ba'zi hollarda musiqiy ta'lim jarayonida zamonaviy estrada qo'shiqlari yoki texnikaga asoslangan musiqiy mashg'ulotlar ustuvorlik qiladi. Natijada xalq og'zaki ijodi namunalari, ayniqsa, xalq qo'shiqlari e'tibordan chetda qolmoqda. Bu esa bolalarda milliylik, estetik did va madaniy o'zlikni shakllantirishda bo'shliq paydo bo'lishiga olib keladi.

Shuningdek, xalq qo'shiqlari bilan ishlashda pedagoglarning tayyorgarligi, ularning musiqiy merosga bo'lgan individual yondashuvi ham muhim rol o'ynaydi. Agar

o‘qituvchining o‘zi bu qo‘shiqlarning tarbiyaviy qiymatini anglamasa, ular dars jarayonida yuzaki o‘rganilib, o‘z vazifasini to‘liq bajara olmaydi.

Boshqa tomondan, xalq qo‘shiqlari orqali darslarni interaktiv shakllarda tashkil etish — masalan, ularni sahnalashtirish, raqs bilan uyg‘unlashtirish yoki vizual materiallar bilan boyitish — bolalarda musiqiy-estetik qiziqishni kuchaytiradi. Bu yondashuvlar orqali musiqiy tarbiya darslari quruq nazariy o‘rganishdan amaliy, hissiy, estetik zavqqa boy faoliyatga aylanadi.

Shunday qilib, xalq qo‘shiqlari musiqiy tarbiya vositasi sifatida faqat o‘tmish xotirasi emas, balki zamonaviy pedagogik amaliyotda faol, ijobiy, kuchli ta’sir ko‘rsatadigan resursdir. Uni to‘g‘ri metodik yondashuvlar bilan uyg‘unlashtirish orqali musiqa darslarini ma’naviy-tarbiyaviy jihatdan mazmunli va samarali tashkil etish mumkin.

Musiqa darslarida xalq qo‘shiqlaridan samarali foydalanish orqali o‘quvchilarni nafaqat musiqiy, balki ma’naviy-estetik jihatdan tarbiyalash mumkin. Bu esa ularni mustahkam axloqiy pozitsiyaga ega, madaniyatli, san’atni qadrlaydigan shaxs sifatida voyaga yetkazish imkonini beradi. Shu bois, pedagogik faoliyatda xalq qo‘shiqlari orqali ma’naviy tarbiyani keng yo‘lga qo‘yish zamonaviy musiqa ta’limining dolzarb masalalaridan biridir.

Shuni alohida ta’kidlash lozimki, xalq qo‘shiqlari orqali beriladigan tarbiya — bu oddiy axloqiy nasihat emas, balki yurakdan yurakka o‘tuvchi, milliy ruhni uyg‘otuvchi ma’naviy tarbiyadir. Musiqa darslarida bunday qo‘shiqlarning joriy etilishi bolalarning fikrlash madaniyatini, badiiy-estetik tafakkurini rivojlantirish bilan birga, ularni milliy g‘urur va vatanparvarlik ruhida tarbiyalaydi.

Pedagog o‘z faoliyatida xalq musiqasining nafosatini, badiiy-estetik mohiyatini to‘g‘ri anglab, o‘quvchilarga yetkazishi orqali ularni milliy qadriyatlar asosida kamol toptirishga xizmat qiladi. Shu nuqtayi nazardan qaraganda, xalq qo‘shiqlari nafaqat musiqiy savodxonlikni, balki ma’naviy yuksaklikni ta’minlovchi vosita hamdir.

Kelajakda musiqa ta’limining mazmunan boyitilishi, xalq ijodi namunalari bilan muntazam integratsiyalashuvi yosh avlodning barkamol shaxs bo‘lib shakllanishi uchun mustahkam asos yaratadi. Shunday ekan, musiqa darslari orqali xalq qo‘shiqlarini targ‘ib qilish nafaqat madaniy-ma’naviy, balki pedagogik zaruratdir.

#### Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Nurullayeva S. *Xalq musiqasi va estetik tarbiya*. – Toshkent: O‘qituvchi, 2020. – 152 b.
2. Qo‘chqorova M. *Musiqa darslarida xalq ijodiyotidan foydalanish metodikasi*. – Samarqand: Zarafshon, 2019. – 120 b.

3. G‘afurova D. *Bolalar musiqiy tarbiyasida xalq qo‘shiqlarining o‘rni.* // Pedagogika va psixologiya jurnali. – 2021. – №2. – B. 45–50.
4. Karimova R. *Musiqqa mashg‘ulotlarining tarbiyaviy yo‘nalishi.* – Toshkent: Ilm ziyo, 2018. – 132 b.
5. Sharipov M. *Milliy musiqqa va ma‘naviy meros.* – Toshkent: Fan, 2017. – 168 b.
6. O‘zbekiston Respublikasi “Maktabgacha va maktab ta’limi to‘g‘risida”gi Qonuni. – 2023.